Zbornik radova sa međunarodne konferencije CEIR-a
„Nada, s one strane straha, cinizma i očajanja”
Beograd, 16–18. maja 2026.
doi: https://doi.org/10.46793/84111632.469A

Zorica Mršević[1]

ISTAKNUTE JEVREJKE KAO STUBOVI NADE

Rezime

U judaizmu nada (tikva) ima duboko duhovno i teološko značenje: ona nije samo emotivni osećaj optimizma, već izražava poverenje u Boga i u Njegovu pravednost i vernost Savezu sa narodom Izraela. Nada u judaizmu nije slepo verovanje da će sve biti dobro, već svest da Bog upravlja svetom sa smislom, čak i kada je taj smisao ljudima skriven. Izvor nade je Božja pravednost, vernost Savezu i obećanje otkupljenja – kako ličnog, tako i kolektivnog. Ona se ostvaruje kroz delatnost, moralni izbor i veru u smisao ljudskog napora. Bog daje smisao i cilj, ali čovek svojim delima postaje oruđe nade u svetu.

Tikva (nada) je unutrašnje stanje duše: poverenje da Božji plan vodi ka dobru. Tikkun olam je spoljni izraz te nade: delovanje kojim čovek pomaže da se taj plan ostvari. U judaizmu nada postaje stvarna tek kada vodi ka delanju. Čovek ne popravlja svet zato što zna da će sigurno uspeti, nego zato što veruje da trud ima smisla pred Bogom. Danas tikkun olam označava moralnu obavezu Jevreja da rade za: socijalnu pravdu, zaštitu slabih, mir među narodima, očuvanje prirode. Sve to počiva na nadi da svet može biti bolji – ne iz utopijskog optimizma, već iz duhovne sigurnosti da Bog deluje kroz dela ljudi koji sarađuje sa Bogom u popravljanju sveta.

Životi istaknutih žena u judaizmu duboko su povezani s pojmom nade, jer u njima judaizam vidi primere vere, hrabrosti i moralne snage kroz koje Božji plan deluje u svetu. Ženska iskustva postaju živi izvori nade – one nastavljaju tradiciju velikih žena jevrejske tradicije Mirjam, Sare, Rute i drugih kroz solidarnost, veru i akciju. Životi istaknutih žena u judaizmu jesu izvori nade, jer u njima se vera pretvara u delanje, slabost u snagu, očaj u obnovu. One utelovljuju ono što judaizam uči o nadi: da ona nije bekstvo od stvarnosti, već snaga da se preobrazi – lično, društveno i duhovno. Sve one, žene prošlosti i sadašnjosti, zajedno pokazuju da žene u judaizmu nisu samo čuvarice doma, već istaknute čuvarice vere, pamćenja i nade.

Životi Helene Kagan, Ingeborg Silm i Rut Bader Ginsburg svedoče o tome da istrajna nada u obrazovanje, profesionalnu izvrsnost i posvećenost opštem dobru ostavljaju trajan trag umedicini, nauci i pravu.

Ključne reči: *nada u judaizmu, odnos pojmova tikva i tikun olam, istaknute Jevrejke, stubovi nade.*

1 Profesorka Studija roda i Fenomenologije nasilja na Fakultetu za evropske pravno političke studije, Beograd, Srbija, zorica.mrsevic@gmail.com, ORCID 0000-0003-1968-9699.

Shvatanje nade u judaizmu

U judaizmu nada (*tikva*) ima duboko duhovno i teološko značenje: ona nije samo emotivni osećaj optimizma, već izražava poverenje u Boga i u Njegovu pravednost i vernost Savezu sa narodom Izraela. Reč *tikva* dolazi od korena koji znači „napetost", „iščekivanje" – označava aktivno iščekivanje ispunjenja Božjeg obećanja, a ne pasivno čekanje. Nada u judaizmu nije slepo verovanje da će sve biti dobro, već svest da Bog upravlja svetom sa smislom, čak i kada je to ljudima skriveno. *Tikva* je izraz dubokog poverenja u Boga, koji ostaje veran svojim obećanjima. Izvor nade je Božja pravednost, vernost Savezu i obećanje otkupljenja – kako ličnog, tako i kolektivnog. Ona se ostvaruje kroz delatnost, moralni izbor i veru u smisao ljudskog napora. Bog daje smisao i cilj, ali čovek svojim delima postaje oruđe nade u svetu. *Tikva* (nada) je unutrašnje stanje duše: poverenje da Božji plan vodi ka dobru. *Tikkun olam* je spoljni izraz te nade: delovanje kojim čovek pomaže da se taj plan ostvari. U judaizmu nada postaje stvarna tek kada vodi ka delanju. Čovek ne popravlja svet zato što zna da će sigurno uspeti, nego zato što veruje da trud ima smisla pred Bogom.

U savremeno doba *tikkun olam* označava moralnu obavezu Jevreja da rade za: socijalnu pravdu, zaštitu slabih, mir među narodima, očuvanje prirode. Sve to počiva na nadi da svet može biti bolji – ne iz utopijskog optimizma, već iz duhovne sigurnosti da Bog deluje kroz ljudska dela. U judaizmu vera nije apstraktna, već živa praksa kroz koju čovek, svojom nadom i delima, sarađuje sa Bogom u popravljanju sveta (Mršević, 2026a). „Budi hrabar i odlučan; ne boj se i ne plaši se, jer je Gospod, Bog tvoj, s tobom kuda god pođeš" (Pnz 31:6), motiv se ponavlja i u Knjizi o Jošui). Iz ugla Tore, nada nije uverenje da će sve biti lako, već poverenje da čovek nije sam i da život ima pravac čak i kroz teškoće.

U Tori nada nije predstavljena prvenstveno kao osećanje ili optimizam, već kao poverenje u Boga i vernost savezu, čak i kada okolnosti izgledaju bezizlazno. Nada ne počiva na verovatnoći da će se nešto dobro dogoditi, već na poverenju da Božja obećanja imaju smisla čak i kada se još nisu ispunila. Nada je povezana sa uverenjem da istorija ima smisao i da Bog ne napušta svoj narod. Važni aspkti nade u Tori su nada kao poverenje u Božja obećanja (Priča o Avram (Avraham) i Sara pokazuje nadu uprkos prividnoj nemogućnosti. Iako su bili u dubokoj starosti i bez dece, verovali su Božjem obećanju da će imati potomstvo i postati veliki narod (Post 12; 15; 17–18), nada u oslobođenje (Knjiga Izlaska prikazuje Izraelce u egipatskom ropstvu. Iako su decenijama trpeli teškoće, nada se održava kroz veru da će Bog ispuniti obećanje dato precima i izbaviti ih. Izlazak iz Egipta postaje temeljni simbol nade u jevrejskoj tradiciji); Nada kao sećanje i očekivanje (Tora stalno podseća narod da pamti Božja dela iz prošlosti. Sećanje na prethodna izbavljenja daje osnov za nadu u budućnosti. U tom smislu, nada nije slepo očekivanje, već oslanjanje na iskustvo vernosti Boga).

Nada postoji uprkos neizvesnosti (kada Izraelci lutaju pustinjom, budućnost je neizvesna, ali obećana zemlja ostaje cilj ka kome se ide. Nada se ovde pokazuje kao istrajnost na dugom putu, čak i kada se obećanje još ne vidi). Nada je povezana sa odgovornošću (u Tori nada nije pasivno čekanje. Čovek je pozvan da deluje pravedno, da poštuje zapovesti i gradi zajednicu. Budućnost se očekuje sa poverenjem, ali i sa moralnom odgovornošću). U jevrejskoj tradiciji takođe se često navode reči iz Psalama: „Uzdaj se u Gospoda, budi jak, neka se osnaži srce tvoje, i uzdaj se u Gospoda; verujem da ću videti dobrotu gospodnnju u zemlji živih" (Ps 27:13, 14).

U toj jevrejskoj tradiciji nada često nije predstavljena kao prolazno osećanje, već kao vrlina istrajnosti. Čovek može osećati strah, tugu ili neizvesnost, a ipak ne izgubiti nadu. U tom smislu, nada nije suprotnost teškoćama; ona je sposobnost da se kroz teškoće nastavi dalje. Nada nije poricanje teškoća, već uverenje da mogućnost promene postoji dok god traje život. Nada nije samo tema za proučavanje već i nešto što se tokom života izgrađuje i u tom životnom procesu veliku ulogu imaju Jevrejke koja se ogleda pre svega u njihovom istorijskom zadatku očuvanja judaizma (Mršević, 2025).

Istaknute Jevrejke

Životi istaknutih žena u judaizmu duboko su povezani s pojmom nade, jer u njima judaizam vidi primere vere, hrabrosti i moralne snage kroz koje Božji plan deluje u svetu. Njihova dela pokazuju da *tikva* (nada) nije apstraktna ideja, već životna snaga koja se prenosi kroz svakodnevne odluke, saosećanje i istrajnost. Ženska iskustva postaju živi izvori nade – one nastavljaju dužnosti velikih žena jevrejske tadicije Mirjam, Sare, Rute i drugih, ali u savremenom ključu: oslobođenje kroz solidarnost, veru i akciju (Mršević, 2026a). U modernom judaizmu, mnoge teološkinje i učenjakinje vide u ovim ženama duhovne arhetipove nade: Sara – nadu protiv beznađa, Mirjam – nadu kroz zajedništvo, Hana – nadu kroz molitvu, Ruta – nadu kroz vernost, Estera – nadu kroz delanje i moralnu hrabrost.

Životi istaknutih žena u judaizmu jesu izvori nade, jer u njima se vera pretvara u delanje, slabost u snagu, očaj u obnovu. One utelovljuju ono što judaizam uči o nadi: da ona nije bekstvo od stvarnosti, već snaga da je preobrazi – lično, društveno i duhovno. Sve one zajedno pokazuju da žene u judaizmu nisu samo čuvarice doma, već istaknute čuvarice vere, pamćenja i nade (Mršević, 2026 b).

Helena Kagan

Početkom 20. veka, pedijatrijska medicina praktično nije postojala u Zemlji Izraela. Tu se pojavljuje Helena Kagan. Svojom retkom kombinacijom profesionalizma, napornog rada i posvećenosti, ona je izgradila oblast dečje medicine u Svetoj zemlji od nule. Ovo je priča o prvom pedijatru u Izraelu. Dr Helena Kagan,

anđeo čuvar jerusalimske dece, bila je pionir u svakom smislu te reči. Gotovo sve što je uradila bilo je revolucionarno (Shehory-Rubin, 2003).

Bila je prva žena koja je dobila ponudu za posao od medicinskog istraživačkog instituta Univerziteta u Bernu. Takođe je bila prva žena koja je dobila licencu za bavljenje medicinom u Zemlji Izraela i prvi pedijatar u toj zemlji. Osnovala je prvi dnevni boravak u Svetoj zemlji, prvu kliniku za dobrobit beba i prvo pedijatrijsko odeljenje u izraelskoj bolnici.

Helena Kagan je rođena 1889. godine u Taškentu, u Uzbekistanu, koji je tada bio deo Ruskog carstva. Kada su poslodavci njenog oca otkrili da je Jevrejin, zahtevali su da pređe u hrišćanstvo ili da napusti fabriku kojom je upravljao. On je otišao, a porodica je godinama živela u siromaštvu, sve dok konačno nije uspeo da osnuje samostalan posao.

Tokom detinjstva se brinula o obrazovanju sama, bez pomoći učitelja, a kada je dostigla srednjoškolski uzrast, na kraju je primljena u najprestižniju školu u Uzbekistanu. Kada se finansijska situacija njene porodice poboljšala, Helenini roditelji su poslali nju i njenog brata Nou na studije u Zapadnu Evropu. Helena se u Bernu upisala kao spoljni student na pred-medicinske studije. I to je bilo to. Gotovo odmah se zaljubila u profesiju i otkrila da se ističe u njoj. Godine 1910, kada je imala samo 21 godinu, završila je studije medicine, specijalizujući se za pedijatriju. Tada je dobila ponudu za posao od istraživačkog instituta medicinskog fakulteta – ponudu koja nikada ranije nije ponuđena nijednoj ženi, još manje Jevrejki.

Po diplomiranju, otišla je kući da poseti roditelje, pošto ih nije videla nekoliko godina, Nažalost, zatekla je oca na samrti, i čula njegovu poslednju molbu: da otputuje u Zemlju Izrael, jer on to u svom životu nije postigao. Kada je njen otac preminuo Helena i njena majka su se ukrcale na brod, koji je stigao u luku Jafa samo nekoliko meseci pre početka Prvog svetskog rata. Kada su konačno stigle u Jerusalim, Helenu je čekao šok, bila je zapanjena užasnim sanitarnim i zdravstvenim uslovima u gradu. „Medicinska situacija u Jerusalimu 1914. godine bila je šokantno primitivna, podsećajući na eru pre više vekova. Neznanje i sujeverje su bili rašireni u gradu, pored teškog siromaštva. Sanitarni uslovi su bili užasni, a komunalne usluge poput odvoza smeća bile su dostupne samo na glavnim ulicama i u nekoliko stambenih naselja (Central Zionist Archives, n.d.).

Ubrzo je otkrila da uopšte ne može da se bavi medicinom, barem ne zvanično. Osmanske vlasti su smatrale ideju o lekarki nezamislivom. Taj detalj poput nedostatka zvanične licence nije mogao da spreči dr Helenu Kagan da radi ono što je verovala da je ispravno, da leči pacijente. Verovala je da se dobrobit cele porodice mora uzeti u obzir prilikom lečenja deteta. Otvorila je kliniku u maloj kući koju je kupila (Jewish Women's Archive Sharing Stories Inspiring Changes). „Doktori" koji nikada nisu bili obučeni u zapadnoj medicini ismevali su laboratoriju koju je postavila pored klinike: Kakva je ona lekarka ako je trebalo da uzima krv svojih pacijenata da bi dijagnostikovala bolesti?

Šestogodišnji sin porodice Blau, Amram, bio je veoma bolestan. Nijedan od lekara koje su konsultovali niti lekova koje su isprobali nije pomogao. U očaju, roditelji su se okrenuli poslednjem utočištu – čudnoj mladoj ženi iz Evrope. Kagan je brzo dijagnostikovala Amramovu bolest – lobarnu pneumoniju – i uz njeno posvećeno lečenje, on se oporavio i odrastao u jednog od vođa pokreta Neturej Karta. Od tog trenutka, Kagan je postala poštovana lekarka dece jerusalimske haredi zajednice. Kada se kasnije i sama razbolela, stotine porodica su se molile za njen oporavak.

Pored rada u privatnoj klinici, zaposlila se u gradskoj bolnici. U početku je bila zaposlena kao medicinska sestra, a potom je počela da obučava medicinske sestre pripravnice. U odsustvu tekuće vode, laboratorije, pa čak i posebnog kupatila za pacijente, učila je mlade žene, i Jevrejke i Arapkinje, kako da brinu o pacijentima na najosnovnijem nivou – na primer, dezinfekcijom špriceva ili pranjem ruku. Sve je to radila bez znanja hebrejskog ili arapskog jezika, u velikoj meri se oslanjajući na gestove ruku i pantomimu. Kagan, koja je do tada već dokazala svoje profesionalne sposobnosti iznad očekivanja, preuzela je upravljanje bolnicom dok nije stigla zamena iz Turske. Kada je medicinska delegacija došla da pregleda rad bolnice, njeni članovi nisu mogli da ignorišu ženu koja je tako efikasno i sa takvim autoritetom vodila ustanovu – dr Helena Kagan je konačno dobila željenu licencu za bavljenje medicinom. Ona je bila prva žena koja je dobila takvu licencu od osmanskih vlasti u Svetoj zemlji (Shehory-Rubin). Pridružila se raznim cionističkim ženskim organizacijama, a 1917. godine preuzela je dobro opremljenu kliniku dr Alberta Tiha (koji je bio regrutovan u osmansku vojsku), transformišući je u prvu jevrejsku bolnicu u Zemlji Izraela. Godine 1936. osnovala je pedijatrijsko odeljenje u bolnici Bikur Holim, koja je kasnije nazvana u njenu čast (Kessler, 2024).

Ali najveće dostignuće dr Kagan bilo je osnivanje gradskih klinika za bebe „Tipat Halav“ („kap mleka“). Ova institucija, danas dobro poznata u Izraelu, nastala je u malom dvorištu njenog doma u Jerusalimu. Otkrila je da je glavni problem koji utiče na zdravlje jerusalimskih beba neuhranjenost, pa je kupila kravu i oprermu za pasterizaciju, kako bi obezbedila mleko za bebe o kojima je brinula.

Odlučili su da koriste jedan od najtraženijih proizvoda tog vremena – mleko – kako bi privukli ove siromašne majke. Flašice, koje su sadržale pasterizovano mleko (retka roba u zemlji u to vreme), distribuirane su na dva načina. Jedan je bio na samoj stanici, gde su majke ohrabrivane da ostanu malo duže, izmere svoje bebe, dobiju informacije o prevenciji bolesti i razgovaraju o svojim izazovima. Drugi je bio kroz gradsku akciju distribucije na leđima magarca koji je nosio znak na kojem je pisalo Tipat Halav – kap mleka – što je i danas naziv ove mreže klinika za dobrobit beba.

Dr Helena Kagan brinula se o svoj deci Jerusalima – Arapima i Jevrejima, vernicima i sekularnima, bogatim i siromašnima (Kessler, 2024). Dobila je priznanje za svoj trud. Tridesetih godina 20. veka dobila je počasno mesto u upravnom

odboru Hebrejskog univerziteta u Jerusalimu. Godine 1958. dodeljena joj je titula „Počasni građanin Jerusalima“, postavši prva žena koja ju je dobila. Godine 1975. dodeljena joj je prestižna Izraelska nagrada. Iako su njena dostignuća i napori u oblasti medicine bili impresivni po svim standardima, Helena Kagan je bila više od lekara (Kagan, 1921–1926).

Godine 1936, upoznala je talentovanog violinistu Emila Hauzera, sa kojim je konačno mogla da podeli svoju prvu strast iz dana u Taškentu, mnogo pre nego što je ušla u svet medicine – muziku. Zaljubili su se, venčali i zajedno izgradili dom, neumorno radeći na tome da dovedu darovite jevrejske muzičare iz Evrope u Zemlju Izrael i nastavljajući da ih podržavaju čak i nakon njihove emigracije.

Priča Helene Kagan nije samo priča o ženi koja razbija staklene plafone i uživa u velikom uspehu u svojoj izabranoj profesiji, već i priča o osobi koja je sve čime se bavila, pretvorila u posvećenu misiju. To je bio njen način da poboljša svet oko sebe i poboljša živote ljudi koji su u njemu živeli. Ona i Emil nisu imali biološku decu, ali zahvaljujući njenom decenijskom radu, bezbroj dece je dugovalo svoje živote, razvoj i zdravlje dr Heleni Kagan.

Ingeborg Silm

Nacisti su joj zabranili doktorat 1938. jer joj je majka bila Jevrejka. 2015. godine, sa 102 godine, ponovo je stala pred ispitnu komisiju. I položila. Hamburg, Nemačka. 1938. godina. Ingeborg Silm je uradila sve što je potrebno za medicinski doktorat. Godinama je istraživala difteriju – bakterijsku bolest koja je ubijala hiljade dece. Napisala je opsežnu disertaciju. Ispunila je sve akademske zahteve Univerziteta u Hamburgu. Sve što je preostalo bila je usmena odbrana – stati pred komisiju profesora, objasniti svoje istraživanje, odgovoriti na pitanja, dokazati da razume sopstveni rad. Bila je to formalnost. Njena disertacija je bila jaka. Njeno istraživanje je bilo solidno, i ona i cela njena okolina očekivala je da će položiti.

Zatim ju je univerzitet obavestio da joj neće biti dozvoljeno da brani. Ingeborg je klasifikovana kao „Mischling ersten Grades“. „Osoba mešane rase prvog stepena.“ Polu-Jevrejka. Zakoni su zabranjivali „nearijevcima“ da dobijaju doktorske diplome. Ingeborg je imala 26 godina (Frauen aus Hamburg). Posvetila je godine svom istraživanju. Radila je uz vodeće nemačke pedijatre. Dala je istinski doprinos razumevanju bolesti koja je pustošila novorođenčad. Njen otac je bio protestantski Nemac. Njena majka Vera je bila Jevrejka i radila je kao glumica. Ingeborg se upisala na Univerzitet u Hamburgu početkom 1930-ih, baš kada je Nacistička partija dolazila na vlast. Dok je završavala disertaciju 1938. godine, Nirnberški zakoni su pretvorili Nemačku u državu u kojoj je rasna klasifikacija bila važnija od akademskih sposobnosti.

Kada joj je univerzitet blokirao odbranu 1938. Ingeborg je emigrirala u Sjedinjene Države. Ostavila je svoje istraživanje. Ostavila je diplomu koju je zaslužila. Ostavila je svoju domovinu. Morala je da počne ispočetka. Našla je posao u

pedijatriji i nastavila medicinsku karijeru. Godine 1942. upoznala je Samuela Mitju Rapoporta – biohemičara koji je pobegao iz Austrije da bi izbegao naciste. Ali početkom 1950-ih, tokom ere Makartizma, Semove socijalističke simpatije i prošle veze učinile su ga metom. Godine 1950, suočeni sa crnim listama i progonima u Americi, Rapoportovi su doneli izuzetnu odluku: preselili su se u Istočnu Nemačku. Nemačka Demokratska Republika – komunistička Istočna Nemačka – aktivno je regrutovala naučnike i intelektualce. Ponudili su Semu poziciju. Ponudili su porodici sigurnost. Većina ljudi je bežala iz Istočne Nemačke, nisu se preseljavali tamo. Ali za Rapoportove, to je bila šansa da rade bez progona. I Ingeborg je konačno dobila priliku da u potpunosti praktikuje medicinu (Sallmon et al., 2017).

Iako nije imala zvanični doktorat, Ingeborg je postala vodeća figura u neonatalnoj medicini. Objavila je preko 180 naučnih radova. Školovala je generacije lekara. Postala je osnivačka direktorka neonatalnog odeljenja na Šariteu. Njen rad je bio fokusiran na smanjenje smrtnosti novorođenčadi – ista tema kao njena blokirana disertacija iz 1938. Spasila je bezbroj života. Istočnonemačke vlasti su joj na kraju dodelile počasni doktorat kao priznanje za njen doprinos. Ali to nije bilo isto, to nije bila diploma koju je zaslužila 1938. Sem je umro 2004. u 95. godini. Ingeborg je nastavila da živi u Berlinu, okružena porodicom i priznanjima koja je zaslužila kroz decenije medicinskog rada.

Godine 2015. neko na Univerzitetu u Hamburgu pregledao je istorijske zapise. Ispitivao je kako se univerzitet odnosio prema jevrejskim studentima i profesorima tokom nacističke ere. Našao je Ingeborgin dosije. Njena kompletna, recenzirana disertacija je još uvek bila u evidenciji. Bila je spremna za odbranu i blokirana 1938. rasnim zakonima. Univerzitet je shvatio da imaju priliku da isprave istorijsku nepravdu. Kontaktirali su Ingeborg, sada 102-godišnju, koja živi u Berlinu. Da li bi bila spremna da brani svoju disertaciju? Ingeborg je rekla DA. Imala je 102 godine. Napisala je disertaciju pre 77 godina. Istraživanje se odnosilo na medicinsko znanje o difteriji iz 1930-ih – bolest koja je u velikoj meri kontrolisana modernim vakcinama. Ingeborg se pripremila za odbranu. U 102. godini, pregledala je sopstveno 77 godina staro istraživanje. Osvežila je pamćenje o bakterijskim kulturama i obrascima infekcije. Pripremila se da odgovara na pitanja o radu koji je uradila pre nego što je većina ispitne komisije rođena. U junu 2015. Ingeborg Rapoport se pojavila pred komisijom na Univerzitetu u Hamburgu. Imala je 102 godine. Branila je disertaciju napisanu kada je imala 26. Usmeni ispit trajao je oko sat vremena. Profesori su je pitali o njenim istraživačkim metodama, njenim zaključcima, njenom razumevanju patologije difterije. Ingeborg je odgovarala jasno. Objasnila je svoj rad. Pokazala je da čak i 77 godina kasnije, temeljno razume svoje istraživanje. Položila je sa odlikom. Univerzitet u Hamburgu dodelio je Ingeborg Rapoport doktorat medicine. Postala je najstarija osoba koja je ikada dobila doktorsku diplomu. Nije joj trebala diploma za karijeru – ta je odavno završena. Praktikovala je medicinu decenijama bez nje. Objavila je stotine radova. Spasila je bezbroj života. Školovala je generacije lekara.

Ali princip je bio važan. Priznanje da joj je učinjena nepravda bilo je važno. Ispravljanje istorijske nepravde bilo je važno. Profesori su plakali dok su joj uručivali diplomu. Univerzitet u Hamburgu uputio je formalno izvinjenje za ono što se dogodilo 1938 (Stafford, 2017).

Umrla je 23. marta 2017. u 104. godini. Tragedija je koliko je vremena izgubljeno. Koliko je drugih jevrejskih naučnika uskraćeno diploma? Koliko njih nikada nije dobilo ispravku? Koliko je briljantnih istraživača ubijeno pre nego što su mogli da brane svoj rad? Ingeborg je preživela. Živela je dovoljno dugo da vidi pravdu, bila jedna od srećnika da svojim životom bude primer nade svima posle nje.

Sudija Rut Bader Ginzburg

Rođena je u Bruklinu 1933. godine od vrednih jevrejskih roditelja. Njena majka, Selija, bila je briljantna žena koja je sanjala o visokom obrazovanju, ali joj je ta šansa uskraćena - jer je porodica mogla da priušti da pošalje samo jedno dete na fakultet, a tradicija je odredila da je sin na prvom mestu. Zato je Selija radila u fabrici odeće, štedela je sitniše gde god je mogla i svaki san koji je ikada imala ulagala je u svoju ćerku. Dan pre nego što je Rut završila srednju školu, Selija je umrla od raka. Rut je održala svoj oproštajni govor sa težinom tog gubitka u grudima. Do kraja života nosila je bol saznanja da je um njene majke bio protraćen samo zato što je rođena kao žena.

Dok je radila za Administraciju socijalnog osiguranja, zatrudnela je. Njeni nadređeni su joj odmah smanjili dužnosti i gurnuli je u stranu. Diskriminacija zbog trudnoće nije bila samo legalna – bila je očekivana. Rut se sećala svakog njenog uboda. Zatim je upisala Pravni fakultet Harvard, jedna od samo devet žena u klasi sa više od 500 muškaraca. Na večeri „u čast“ žena, dekan je zahtevao da svaka objasni zašto misli da zaslužuje mesto koje je „trebalo da pripadne muškarcu“.

Uprkos tome što je diplomirala kao jedna od najboljih u klasi nijedna velika advokatska kancelarija je nije htela zaposliti. Otvoreno su to rekli: „Ne zapošljavamo žene.“ „Ne zapošljavamo majke.“ „Ne zapošljavamo Jevreje.“ Čak je i Vrhovni sud odbio da je primi kao službenicu jer je bila žena. Zato je sama prokrčila svoj put. Predavala je na Univerzitetu Rutgers, gde je bila manje plaćena od muškaraca jer su joj govorili: „Vaš muž zarađuje dobru platu.“ Svako od tih poniženja bilo je sasvim legalno. Proučavajući ustavno pravo, Rut je otkrila nešto što su drugi prevideli: Klauzula o jednakoj zaštiti odnosi se na sve. Čak i na žene. Sa tim saznanjem, plima je počela da se pokreće (Rowe, 2021).

Suosnivala je Projekat za prava žena Američkog koledža za građanske odnose i gradila je svoje slučajeve sa hirurškom preciznošću. Nije argumentovala u besu, već u logici. Birala je slučajeve u kojima je diskriminacija štetila i muškarcima – jer je znala da je ravnopravnost nedeljiva. Jedna pobeda je otvorila put sledećoj. Šest puta je postupala pred Vrhovnim sudom (Encyclopedia britanica: RGB). Pet puta je pobedila. Tiho, metodično, podigla je značenje rodne ravnopravnosti

u Americi. Do trenutka kada ju je Bil Klinton nominovao za Vrhovni sud 1993. godine, Rut Bader Ginzburg je već promenila pravni pejzaž za polovinu stanovništva (Encyclopaedia Britannica: Bader-Ginsburg, n.d.). Pet puta se borila protiv raka. Prošla je hemoterapiju. Prošla je kroz tugu, radila je nakon što je izgubila ljubav svog života, Martija - čoveka koji je uvek govorio: „Rut je važnija.“ Nikada nije prestala jer posao nije bio završen.

Umrla u septembru 2020. u 87. godini, ožalošćeni i žene i muškaraca ostavljali su poruke zalepljene na mermernim stepenicama Vrhovbog suda: “Hvala vam na mojim pravima.“ Svaka devojčica koja odrasta znajući da može biti bilo šta. Svaka osoba zaštićena od diskriminacije na radnom mestu. Prava koja sada nazivamo „očiglednim“ postoje samo zato što je Rut Bader Ginzburg naterala zakon da žene vidi kao ravnopravne građanke. Diplomirala je kao najbolja u svojoj klasi, zatekla je sva vrata zatvorena i postavila je za cilj da ih otvori – za sve koji su došli posle nje. To je priča o sudiji Rut Bader Ginzburg: ženi koja je gradila ravnopravnost slučaj po slučaj, koja je menjala svet ne besom već logikom, i koja je dokazala da je prava revolucija često tiha - stabilna, strpljiva, nezaustavljiva. Nit koja povezuje njeno jevrejsko poreklo, borbu za ravnopravnost žena i njen rad kao sudije bio je zahtev za pravdom koji prolazi kroz celokupnu jevrejsku istoriju i jevrejsku tradiciju. Često je često isticala da je upravo jevrejski ideal *tzedek* (pravda) bio most između njenog porekla i njenog profesionalnog poziva. Zanimljivo je da se njen život može posmatrati kao ostvarenje poznate jevrejske misli: „Ne moraš dovršiti posao, ali nisi slobodan da od njega odustaneš.“ (Jewish Women’s Archive, n.d.)

Rita Levi-Montalćini

Rođena u Torinu, Italija, 1909. godine, u porodici sefardskih Jefreja u Torinu, u Italiji, i preživela nemačku invaziju na Italiju. Izbačena je sa Univerziteta u Torinu nakon što je Musolini, fašistički vođa Italije, doneo antijevrejske zakone 1938. godine. Ovi rasistički zakoni su sprečili Montalćinijevu da nastavi bilo kakve više studije u Italiji (About Holocaust, n.d., para. 4) . Godine 1939. je po pozivu Instituta za neurološka istraživanja u Briselu otputovala u Belgiju da bi tamo učestvovala u istraživačkom projektu. Tamo se kratko zadržala jer se iste godine vratila u Italiju zbog straha od nemačke okupacije Belgije (Encyclopaedia Britannica: Levi-Montalcini n.d.).

Njena porodica se suočila s izborom: imigrirati u Sjedinjene Države ili ostati u Italiji pod Musolinijevim rasističkim zakonima. Birajući ovo drugo, porodica je ostala u Italiji ali je napustila Torino. Po dolasku u Firencu, Rita je u svojoj spavaćoj sobi organizovala laboratoriju kako bi nastavila svoje istraživanje. „Trebalo bi da zahvalim Musoliniju što me je proglasio pripadnikom niže rase. To mi je donelo zadovoljstvo u radu, nažalost ne više u univerzitetskim institutima, već u spavaćoj sobi.” (Nobel Prize Outreach AB, 1986)

S nemačkom invazijom na Italiju septembra 1943. godine, većina Jevreja na severu zemlje je pohapšena i poslata u Aušvic. Naučnici smatraju da je od septembra 1943. godine do kraja rata u martu 1945. više od 10.000 Jevreja deportovano iz Italije u koncentracione logore. Većina njih, oko 7700, je ubijena, uglavnom u Aušvicu. Ritina porodica je bila prisiljena da se krije u podzemlju Firence, gde su dobijali pomoć od nejevrejskih prodica sve do oslobođenja Italije avgusta 1944. godine. Godine 1986, Rita Levi-Montalćini je dobila Nobelovu nagradu za fiziologiju i medicinu, za otkriće faktora rasta nerava (Nobel Prize Outreach Levi Montalcini, n.d.). U svojim poznijim godinama ona je ustanovila program stipendija za mlade afričke žene naučnice. Umrla je 2012. godine, u 103. godini. Rita Levi-Montalčini je zaista izuzetna ličnost: pored vrhunskog naučnog doprinosa, ostala je upamćena po istrajnosti, hrabrosti i veri u značaj obrazovanja i nauke čak i u najtežim okolnostima. Često je isticala da ljudski um može da ostane stvaralački i radoznao bez obzira na godine (Nobel Prize Outreach AB, 1986).

Zaključak

U tekstu su navedeni primeri tri istaknute Jevrejke čiji su životi bili važni primeri nade u znanje u službi čovečnosti i društvene pravde. Helena Kagan je bila pionirka pedijatrije i zaštite dece, koja je postavila temelje moderne dečje medicine i zalagala se za jednaku zdravstvenu zaštitu za svu decu. Ingeborg Silm je simbol doživotnog učenja i naučne istrajnosti, pokazavši da posvećenost znanju ne poznaje godine. Rut Bader Ginsburg je simbol pravne ravnopravnosti i zaštite ljudskih prava, čiji je rad značajno unapredio ravnopravnost polova i borbu protiv diskriminacije.

Mnoge Jevrejke su ostvarile značajna dostignuća, prave podvige u vremenima kada su im mogućnosti bile znatno ograničenije nego danas. Trebalo je probjati se ne samo znanjem, već jakom voljom i izuzetnom ličnom hrabrošću čime su ostvarile značajna i danas inspirativna dostignuća. Njihovi životi daju nadu svedočeći da društvene promene nisu samo poželjne, već i moguće. Naučnice, lekarke, pravnice često su morale da ulože mnogo više truda od svojih muških kolega da bi bile uvažene, pokazujući znatnu snagu istrajnosti. Njihovi uspesi dokazuju da prepreke ne moraju biti neprelazne. U mnogim životima istknutih Jevrejki značajna je bila moć obrazovanja jer su time pokazale kako znanje može menjati svet čak i u nepovoljnim okolnostima. Bile su primeri istrajne borbe za pravdu, podsećaju da pojedinac može pokrenuti promene koje utiču na milione ljudi. Mnoge Jevejke su se suočavale sa ratovima, progonima ili političkim krizama svoga vremena, ali nisu odustajale od svojih ciljeva pokazujući znatnu hrabrost pred nedaćama, šireći granice mogućeg i dokazujući da postojeći rodni stereotipi nisu neprelazne granice ljudskih sposobnosti. I na kraju, treba uočiti i da su sve pomenute Jevrejke natrprosečno dugo živele, crpeći snažnu životnu energiju upravo iz svoje nepresušne nade u bolji život, mogućnost da se utiče sopstvenim snagama na promene.

To nas podseća da i savremeni problemi, ma koliko delovali teški, mogu biti rešeni upornošću, nadom i verom u mogućnost promene.

Literatura

Central Zionist Archives. (n.d.). A review of infant welfare and prenatal work in Palestine, 1921–1926 [Helena Kagan files, F49]. Central Zionist Archives, Jerusalem.

Central Zionist Archives. Helena Kagan files, F49. Jerusalem, "A Review of Infant Welfare and Prenatal Work in Palestine, 1921–1926." Hadassah Archives, RG/72/1. New York.

Encyclopaedia Britannica. (n.d.). Ruth Bader Ginsburg. In Encyclopaedia Britannica. https://www.britannica.com/biography/Ruth-Bader-Ginsburg

Frauen aus Hamburg Biografien-Datenbank: Frauen aus Hamburg Ingeborg Syllm-Rapoport https://hamburg-frauenbiografien.de/item/4349. hamburg-frauenbiografien.de

Jewish Women's Archive. (n.d.). Kagan, Helena. In Jewish Women's Archive: Sharing stories, inspiring change. https://jwa.org/encyclopedia/article/kagan-helena

Kagan Helena https://en.wikipedia.org/wiki/Helena_Kagan

Kagan, Helena. The Voice That Called (Hebrew). Tel Aviv: 1982.

Kessler Dana January 29, 2024 She Treated All of Jerusalem's Children: Wonder Physician Helena Kagan https://anumuseum.org.il/blog/helena-kagan/

Mršević, Z. (2025, 16. novembar). *Jevrejke kao ženski judaistički stubovi nade* [Predavanje]. Jevrejska opština Beograd, Jevrejska digitalna biblioteka. https://www.jevrejskadigitalnabiblioteka.rs/handle/123456789/3385?show=full

Mršević, Z. (2026, 7. mart)a. *Majka kao nosilac identiteta: Uloga Jevrejki u vaspitanju dece* [Prezentacija i predavanje]. Seminar „Šorašim", Zlatibor, Jevrejska digitalna biblioteka. https://www.jevrejskadigitalnabiblioteka.rs/handle/123456789/3519?locale-attribute=sr_RS

Mršević, Z. (2026, 7. mart)b. *Uloga Jevrejki u očuvanju judaizma* [Prezentacija i predavanje]. Seminar „Šorašim", Zlatibor, Jevrejska digitalna biblioteka. https://www.jevrejskadigitalnabiblioteka.rs/handle/123456789/3520

Nobel Prize Outreach AB. (n.d.). *Rita Levi-Montalcini – Biographical*. NobelPrize.org. https://www.nobelprize.org/prizes/medicine/1986/levi-montalcini/biographical/

Nobel Prize Outreach AB. (n.d.). *Rita Levi-Montalcini – Nobel lecture*. NobelPrize.org. https://www.nobelprize.org/prizes/medicine/1986/levi-montalcini/lecture/

RBG Biography Encylopedia Britannica https://www.britannica.com/biography/Ruth-Bader-Ginsburg

Rita Levi-Montalćini: Rođena u Torinu, Italija, 1909. godine i preživela nemačku invaziju na Italiju

https://aboutholocaust.org/sr/testimonies/rita-levi-montal-ini-ro-ena-u-torinu-itali-a-1909-godine-i-prezhivela-nemachku-invazi-u-na-itali-u

Rita Levi-Montalcini Britannica — enciklopedijski članak: https://www.britannica.com/biography/Rita-Levi-Montalcini

Rowe Michelle Mar 13, 2021 Ruth Bader Ginsburg: Biography of the Famous Supreme Court Judge and Feminist Icon. Independently published ISBN-13 : 979-8710881729

https://www.amazon.com/Ruth-Bader-Ginsburg-Biography-Feminist/dp/B08XRNP4SD

The Shalvi/Human Encyclopedia of Jewish Women. Jewish Women's Archive Sharing Stories Inspiring Changes. Jewish Women's Voices Matter

https://jwa.org/encyclopedia/article/kagan-helena

Sallmon, H., Wauer, R. R., & Roehr, C. C. (2017). Ingeborg Syllm-Rapoport (1912–2017): An exemplary life for children and paediatrics. Neonatology, 112(4), 384–386. https://doi.org/10.1159/000479860. karger.com
Shehory-Rubin, Zipora, and Shifra Shvarts. Hadassah for the Health of the People (Hebrew). Jerusalem: 2003, 119–120, 128, 131, 135.
Stafford, N. (2017, May 8). Ingeborg Rapoport. BMJ, 357, j2247.
https://doi.org/10.1136/bmj.j2247. pubmed.ncbi.nlm.nih.gov
Sveto pismo, svi izvori su navedeni su prema prevodu [Đure Daničića, Glas Crkve].
Sveto pismo Starog i Novog zaveta, prevod Đura Daničić (Stari zavet), po ispravkama i prevodima Svetog Vladike Nikolaja. Šabac, Valjevo, Beograd: Glas Crkve. 2005.
Postanje str. 10-15. Ponovljeni zakon str. 212-216. Psalmi str. 550-551.

Zorica Mršević[2]

PROMINENT JEWISH WOMEN AS PILLARS OF HOPE

Summary

In Judaism, hope (tikva) has a deep spiritual and theological meaning: it is not only an emotional feeling of optimism, but expresses trust in God and in His righteousness and faithfulness to the Covenant with the people of Israel. Hope in Judaism is not a blind belief that everything will be fine, but an awareness that God rules the world with meaning, even when it is hidden from people. The source of hope is God's righteousness, faithfulness to the Covenant, and the promise of redemption – both personal and collective. It is realized through activity, moral choice and faith in the meaning of human effort. God gives meaning and purpose, but man becomes an instrument of hope in the world through his actions.

Tikva (hope) is the inner state of the soul: trusting that God's plan leads to good. Tikkun Olam is the outward expression of that hope: the action by which one helps to bring that plan to fruition. In Judaism, hope becomes real only when it leads to action. Man does not fix the world because he knows that he will surely succeed, but because he believes that the effort has meaning before God. Today, tikkun olam signifies the moral obligation of Jews to work for: social justice, protection of the weak, peace among nations, preservation of nature. All of this rests on the hope that the world can be better – not from utopian optimism, but from the spiritual certainty that God works through the actions of people who cooperate with God in fixing the world.

The lives of prominent women in Judaism are deeply connected to the concept of hope, because in them Judaism sees examples of faith, courage and moral strength through which God's plan works in the world. Women's experiences become living sources of hope

2 Professor of Gender Studies and Phenomenology of Violence at the Faculty of European Legal and Political Studies, Belgrade, Serbia, zorica.mrsevic@gmail.com, ORCID 0000-0003-1968-9699.

– they continue the tradition of Miriam, Sarah, Ruth and others through solidarity, faith and action. The lives of prominent women in Judaism are sources of hope, because in them faith turns into action, weakness into strength, despair into renewal. They embody what Judaism teaches about hope: that it is not an escape from reality, but the power to transform it – personally, socially, and spiritually. All of them together show that women in Judaism are not only guardians of the home, but guardians of faith, memory and hope. Key words: hope in Judaism, the relationship between the concepts of tikva and tikkun olam, prominent Jewish women, pillars of hope

Keywords: *hope in Judaism, the relationship between the concepts of tikva and tikkun olam, prominent Jewish women, pillars of hope*